

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı, s. 7/3 2018 s. 1604-1623, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

ESKİŞEHİR İLİ YÖRÜK AĞIZLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ*

Göksel SERT**

Geliş Tarihi: Ağustos, 2018

Kabul Tarihi: Eylül, 2018

Öz

Eskişehir ili, yerli ve göçmen pek çok topluluğun bir arada yaşadığı bir yerleşim yeridir. Bu nedenle, Eskişehir pek çok ağız özelliğine ev sahipliği yapmaktadır. Yörük ağızları bunlardan biridir. Bu çalışmada, 112K405 numaralı “*Eskişehir İli Dil Atlası*” adlı TÜBİTAK projesi kapsamında Yörük nüfus barındıran yerleşim yerleri belirlenmiş ve bunlardan Yörük nüfusun çoğunluk durumunda olduğu Eskişehir’in 11 ilçesine bağlı 49 yerleşim yerine ait metinler derlenmiştir. İncelemelerin yapıldığı derleme malzemeleri bu proje kapsamında hazırlanan “*Eskişehir İli Yörük Ağızları*” (EİYA) yüksek lisans tezinde yer alan metinlerdir.

Derlenen metinler üzerinde yapılan incelemeler sonucunda, Eskişehir ili Yörük ağızlarına ait ses bilgisi, biçim bilgisi ve söz varlığı özellikleri belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ağız, Eskişehir, Türk Dili, Yörük.

GENERAL CHARACTERISTICS OF YÖRÜK DIALECTS OF ESKİŞEHİR

Abstract

Eskişehir is a settlement where many local and immigrant communities live together. For this reason, Eskişehir is home to many dialect characteristics. Yörük dialects are one of these. In this study, settlement areas with Yörük population were determined within the scope of TÜBİTAK project “*Eskişehir Linguistic Atlas*” numbered 112K405 and texts belonging to 49 settlements of 11 districts of Eskişehir where the Yörük population is the majority compiled. The compilation materials in which the researches made are the texts included in the “*Yörük Dialects of Eskişehir*” master dissertation prepared within the scope of this project.

As a result of the researches made on the compiled texts; phonetics, morphemes and vocabulary characteristics of Yörük dialects of Eskişehir are determined.

Keywords: Dialect, Eskişehir, Turkish Language, Yörük.

* Bu makale yazarın, Prof. Dr. Erdoğan Boz danışmanlığında hazırlanan “Eskişehir İli Yörük Ağızları” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Dr.; Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, gokselsert@gmail.com.

1. Giriş

İnsanlık kadar eski bir tarihe sahip olan dil, sürekli gelişen, geliştikçe yenilenen ve değişimi engellenemeyen canlı bir varlıktır. Yalnız Türkçenin tarihine bakıldığında dahi bu değişim ve gelişim açık şekilde görülmektedir. Dil üzerine çalışacak bir araştırmacı için zamanı durdurmak mümkün olmadığına göre, zamanın biraz daha yavaş aktığı alanlara ulaşmak ve o alanlarda çalışmalar yapmak büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan en doğru kaynak ağızlardır.

Bu çalışma öncesinde, Eskişehir ilinde yerleşik Yörüklerin ağızları özelinde lisansüstü bir çalışma yapılmamıştır. Kültürel ve dilsel zenginliklerin korunması adına ağızların zaman geçirilmeden bilimsel yöntemlerle tespit edilmesi önemli bir sorumluluktur. Bununla birlikte Eskişehir, Yörüklerin özellikle de Karakeçili aşiretine bağlı Yörüklerin sık bulunduğu bir yerleşim yeridir. Hatta Bayar'ın (2004, s. 75) belirttiği şekilde “*En büyük Karakeçili şehridir*”. Tarih boyunca konargöçer özellik gösteren ve ancak son yüzyıl içerisinde tam olarak iskân edilen bu topluluk, geçmişten bugüne dek Oğuz Türklerine ait pek çok bilgi sunmaktadır.

Bu çalışmada merkez ve ilçelere bağlı yerleşim yerleri içerisinde kendisini Yörük olarak tanımlayan insanların çoğunluğu oluşturduğu 49 yerleşim yerinden metinler derlenmiştir. Derlenen metinler üzerinde ses bilgisi ve biçim bilgisi özelliklerini konu alan dil incelemesi çalışmaları yapılmış, metinler üzerinden hazırlanan dizin ile geniş söz varlığı ortaya konmaya çalışılmıştır. İncelemelerin yapıldığı derleme malzemeleri 112K405 numaralı TÜBİTAK destekli “*Eskişehir İli Dil Atlası*” projesi kapsamında hazırlanan “*Eskişehir İli Yörük Ağızları*” yüksek lisans tezinde yer alan metinlerdir. Örneklerden sonra parantez içinde gösterilen alt ağız grubu, metin ve satır numaraları, belirtilen yüksek lisans tezinin “*Metinler*” bölümünde yer alan numaralardır.

2. Yörükler

2.1. Yörük Tarihi

Yörükler, Oğuz boyundan ayrı bir etnik zümreyi temsil etmediği için Yörük tarihini bilebilmek, Oğuz tarihini bilmekle mümkündür. XV. yüzyıl tarihçilerinden Oruç Bey'in “*Bu Oğuz tائفesi göçkuncü yürükler idi*” ifadesi (Gökbilgin, 1957, s. 6) Yörüklerin Oğuzlardan farklı olmadığını ispatlar niteliktedir.

IX. yüzyılın ortalarından itibaren Oğuzların Türkistan'daki ana yurtlarından göç sürecine girdikleri görülmektedir. Bunda iç çekişmeler, kuzey bölgesindeki Kıpçakların baskısı, yer darlığı ve yaylak yetersizliği başlıca etkenlerdir. 1040 yılında Gaznelilere karşı kazanılan Dandanakan Savaşı sonrasında Selçuklu Devleti'nin kuruluşu ile göçebe hayat tarzını sürdüren Oğuzların iskân ettirilmesi amacıyla devletin batı uç bölgelerine doğru yönlendirme çalışmaları

başlamıştır. 1071 Malazgirt Savaşı'nda Bizans İmparatorluğu'na karşı Selçuklu zaferinin ardından ise Oğuzlar kitleler hâlinde Anadolu'ya göç hareketini gerçekleştirmiştir (Soysal, 2010, s. 27-29). Bu şekilde Anadolu'nun farklı bölgelerine yerleşen Oğuz toplulukları, çeşitli nedenler göz önünde tutularak Yörük ya da Türkmen adlarıyla anılmaya başlanmıştır.

2.2. Yörük Adı

Yörük ve Türkmen adlarının kimi zaman birbiri yerine kimi zaman da her iki zümre için ortak kullanımına rastlanmaktadır. Ayrıca bu iki adın bir arada Yörük Türkmenleri şeklinde kullanıldığı da görülmektedir (Gündüz, 1997, s. 40). Bu durum hakkında Eröz (1991, s. 23), Yörük ve Türkmen'in iki ayrı topluluğu değil tek bir zümreyi karşıladığını belirtmektedir. Eröz (1965, s. 119-154) ayrıca, Osmanlı Devleti döneminde iskân ettirilmiş, yarı göçebe Türkmenlere karşı kendilerini ayırt etmek isteyen göçmen Türkmenlerin Yörük adını aldıklarını belirtmektedir. Çetintürk'e (1943, s. 108) göre ise Yörük adı, Türklerin Anadolu'ya göç etmesinin ardından yerleşik hayata geçmiş Türkler tarafından gezici Türk topluluğuna verilmiş olan addır. Konuya genel olarak yaklaşıldığında ise Anadolu'da Kızılırmak'ın doğu ve güneyinde kalan bölgelerde yaşayan toplulukların Türkmen adıyla; Kızılırmak'tan Adalar'a ve Rumeli'ye kadar olan kesimde yaşayan toplulukların ise Yörük adıyla adlandırıldığı görülmektedir (Sümer, 1952, s. 511).

Yörük sözcüğünün anlamı, araştırmacılar tarafından tartışılan bir diğer konu olmuştur. Eröz'e (1991, s. 20) göre Yörük, Anadolu'ya göç edip yurt tutan Oğuz boylarını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Artun (1996, s. 25) ise Yörük sözcüğünün karşılığını “*göçebe, dağlı; çok ve çabuk yürüyen, iyi yol alan, eskiden yeniçeriye katılan asker; geçimini hayvancılıkla sağlayan Türkmen; Anadolu ve Rumeli'de yaşayanlara verilen ad*” şeklinde belirtmiştir. Gökçen (1946, s. 16), Yörük adını “*üç günden fazla bir yerde durmayan 'gezende'*” şeklinde tanımlarken; Erden (1996, s. 140), “*yetenekli, kabiliyetli, mücadelecî*” olarak tanımlamıştır. Türkay (2001, s. 697) ise Yörük sözcüğüne “*iyi ve çabuk yürüyen göçebe, Anadolu'nun çadırda oturan Türkmenleri, bir yerde yerleşmeyen göçebe halk*” tanımlamasını yapmıştır. Sümer (1972, s. 174), Yörük adının Halep Türkmenlerine de verildiğini ancak son dönemde bu anlamını yitirip Batı Anadolu ile Güney Batı Anadolu'daki oymakların ortak adı hâline geldiğini belirtmiştir. Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel *Türkçe Sözlük*'te (GTS) Yörük maddesinin tanımı “*hayvancılıkla geçinen, genellikle Toroslarda yaşayan göçebe Türk oymağı, Türkmen*” (GTS, 24.07.2018) şeklindedir. Kubbealtı Lugatı'nda (KL) ise Yörük maddesi “*Anadolu'da hayvancılıkla geçinen konargöçer halk, çadırda oturan göçebe Türkmen boyu*” (KL, 24.07.2018) şeklinde tanımlanmıştır.

Yörük adının etimolojik kökenine bakıldığında Gülensoy (2007, s. 1169), “hayvancılıkla geçinen göçebe Türkmen boyu” anlamındaki Yörük sözcüğünün Eski Türkçe “yori-” eyleminden türediğini belirtmiştir. “Çok ve çabuk yürüyen, iyi yol alan, hızlı giden” anlamındaki yörük/yürük sözcüğünü ise “yüğrük”ten getirmiştir. Eröz (1991, s. 20) ise Yörük adının “yörü-” eyleminden gelme olduğunu belirtmektedir. Geniş kabul gören bu görüşlere karşılık Gökbilgin (1957, s. 6-7), Yörük adının “yürük ve er” kelimelerinin birleşmesinden; Güngör (1941, s. 38) ise “yüreğir” sözcüğünden geldiğini belirtmektedir.

Bununla birlikte, Yörük adının kimi araştırmacılar tarafından Yürük şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Gülten, 2008, s. 19). Buna karşılık Eröz (1991, s. 20-21), kelimenin “iyi yürüyen, iyi koşan” (GTS, 24.07.2018) anlamındaki “yüğrük” sıfatından gelmediğini “yörü-” eyleminden geldiğini öne sürerek Yürük kullanımının doğru olmadığını belirtmektedir.

Tarihte Yörük/Yürük adına ilk rastlanan eser olarak Yazıcızade Ali’nin 15. yüzyıl tarihli “Tevârih-i Âli Selçuk Oğuznâmesi” gösterilmektedir (Sümer, 1952, s. 518). Yörük/Yürük adı bu eserde, “Ebulca Han sahrâ nişin ve göçgün idi, ya’ni yabân yurtlu ve yürük idi.” (Bakır, 2008, s. 177) şeklinde yer almaktadır.

2.3. Yörük İskânı

Yörük göçebeliğindeki temel amaç sürülere uygun ortam sağlamaktır. Eski Yörüklerin sabit bir yerleşime sahip olmama nedeni budur. Göç hareketi yaz aylarında yüksek ve serin bölgelere, kış aylarında ılıman ve kıyı bölgelere doğru gerçekleşir. Böylece Yörükler mevsimsel sıcaklık farklarından etkilenmemişlerdir (Yılmaz, 2013, s. 12). Ancak devlet idareleri çeşitli dönemlerde, yeni fethedilen yerlerin Türkleştirilmesi, bu yerlerin bayındır hale getirilmesi, vb. amaçlarla Yörüklerle karşı iskân politikaları uygulamıştır.

Büyük Selçuklu Devleti ve Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Anadolu’yu Türkleştirme ve İslamlaştırma faaliyetleri sırasında Yörükler büyük roller üstlenmişlerdir. Osmanlı Devleti döneminde de yeni toprakları Türk vatanı yapmak amacıyla Yörüklerden yararlanılmıştır (Eröz, 1991, s. 243-245). Ayrıca, Osmanlı Devleti’nin uzun tarihi süresince Yörüklerin de içerisinde yer aldığı konargöçer aşiretler, yerleşik halka zarar vermelerini önlemek, harap ve boş olan iskân merkezlerinin imar edilmesini ve ekilmeyen toprakların işlenmesini sağlamak ve devlet tarafından kontrol edilmesi zor olan eşkiya gruplarına, Suriye’deki Arap bedevilerine karşı bir emniyet unsuru oluşturmak amaçlarıyla iskân politikalarına tabi tutulmuştur (Orhonlu, 1976, s. 274).

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ise Bursa valisi Ahmet Vefik Paşa, Bursa vilayeti altındaki aşiretlerin iskân ettirilmesi amacıyla çalışmalar yapmış, “Anadolu Sağ Kol

Müfettişi” olunca da iskân politikası, güç kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. 1862-1864 yıllarını kapsayan bu dönemde Yörükler baskıdan dolayı yayla ve kışlaklarını değiştirmiş, farklı bölgelere gitmişlerdir (Say, 2009, s. 1914). Osmanlı Devleti’nin son döneminde hazırlanan raporlara bağlı olarak Cumhuriyet döneminde de iskân çalışmaları devam etmiş ve 1927-1928 ve 1932-1934 seneleri arasında iskânlar gerçekleştirilmiştir (Erdal, 2008, s. 5).

Eskişehir bölgesine iskân faaliyetlerini inceleyen Tunçdilek (1954, s. 193), Yörük ve Türkmenlerin toprağa yerleşmesini XVIII. yüzyıl sonu ile XIX. yüzyıl başı arasında göstermiştir. Anadolu’daki konargöçer Yörük toplulukların önde geleni ve Anadolu’nun İslamlaşıp Türkleşmesinde önemli rol oynayan cemaat, Keçilü cemaatleridir. Bu cemaat başta Karakeçililer olmak üzere, Sarı Keçili, Teke Türkmenleri, vb. değişik adlarla Anadolu’nun birçok bölgesine akmıştır. Karakeçili aşireti ayrıca Bozoklara tabi olan ve Osmanlı Devleti’ni kuran Kayı boyuna mensuptur (Say, 2009, s. 1905). Say (2009, s. 1906), Karakeçililerin Süleyman Şah ile Ertuğrul Gazi idaresinde Fırat nehrini takip ederek Anadolu’ya geçtiğini, bu göç esnasında 8000 civarında Karakeçili’nin Urfa yöresine geldiğini, ardından da bunların bir kısmının Konya, Bursa, Eskişehir, Bilecik ve Gaziantep’e yerleştiğini belirtmiştir. Bayar’ın (2004, s. 75-76) tespitine göre, Eskişehir en büyük Karakeçili şehri konumundadır. Şehir merkezi, ilçe merkezleri ve bunlara bağlı köylerde Karakeçili yerleşimine rastlanmaktadır.

Bu çalışmada, 112K405 numaralı “*Eskişehir İli Dil Atlası*” adlı TÜBİTAK projesi kapsamında Yörük nüfus barındıran yerleşim yerleri belirlenmiş ve bunlardan Yörük nüfusun çoğunluk durumunda olduğu Eskişehir’in 11 ilçesine bağlı 49 yerleşim yerine ait metinler derlenmiştir:

Alpu: Alapınar, Arıkaya, Belkese, Karacaören

Çifteler: Sadıroğlu

Günyüzü: Kayakent

Han: Akdere, Hankaraağaç, Peçene

İnönü: Dutluca, Yukarıkuzfındık

Mihalıççık: Karaçam

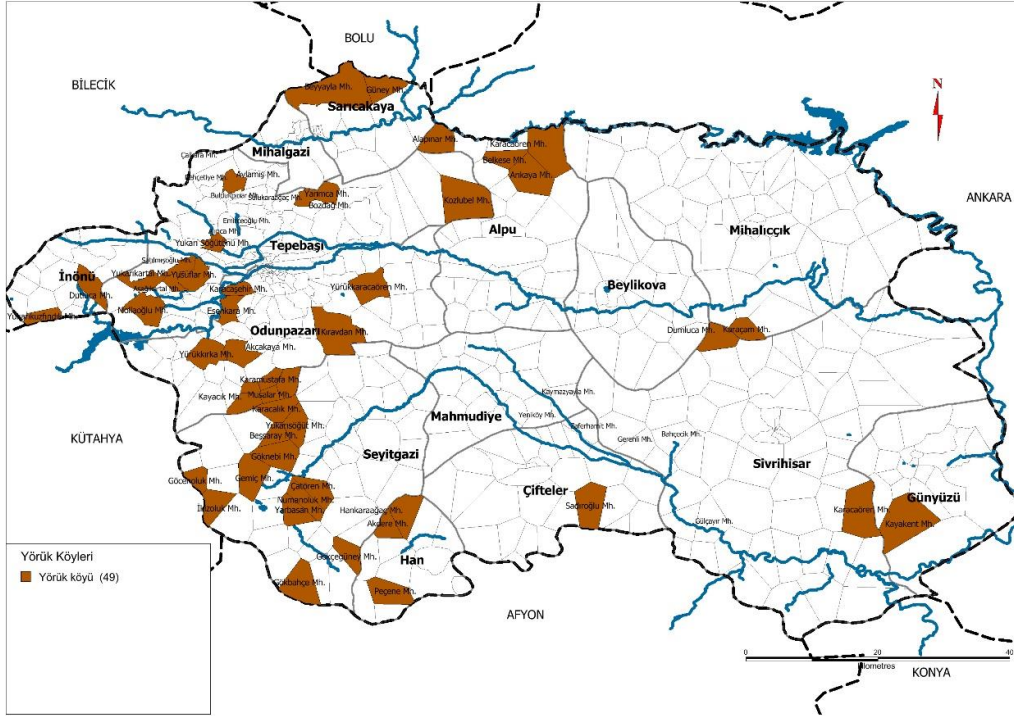
Odunpazarı: Akçakaya, Ayvacık, Eşenkara, Karacaşehir, Karamustafa, Kayacık, Kıravdan, Kuyucak, Musalar, Yörükkaracaören, Yörük kırka

Sarıcakaya: Beyayla, Güneyköy

Seyitgazi: Beşsaray, Çatören, Gemiç, Göcenoluk, Gökbağçe, Gökçeğüney, Göknebi, İkizoluk, Karaçalık, Numanoluk, Yarbasan, Yukarısögüt

Sivrihisar: Dumluca, Karacaören

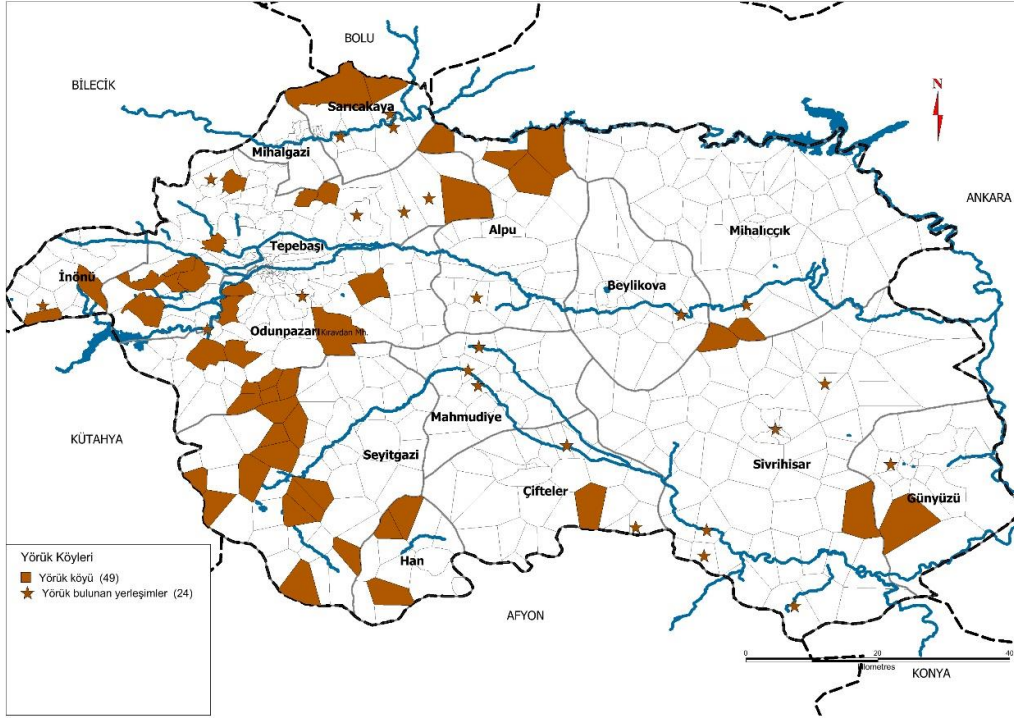
Tepebaşı: Avlamiş, Bozdağ, Kozlubele, Mollaoğlu, Turgutlar, Yarımca, Yörükakçayır, Yukarıkartal, Yukarısögütönü, Yusufklar

Harita 1: Eskişehir ilindeki Yörük yerleşim yerleri

Ayrıca Yörük nüfus barından fakat azınlıkta oldukları için derleme yapılmayan 45 yerleşim yeri daha bulunmaktadır. Alpu ilçesine bağlı Fatih Mahallesi, Fevzi Paşa Mahallesi, Kemalpaşa Mahallesi ve Güneli köyü; Beylikova'ya bağlı Süleymaniye köyü; Çifteler'e bağlı Çiftçi Mahallesi, Sakarya Mahallesi, Yeni Mahalle, Yenidoğan Mahallesi ve Başkurt, Eminekin, Ortaköy, Saithalimpaşa, Yenidoğan, Yıldızören, Zaferhamit köyleri; Günyüzü ilçesine bağlı Gecek ve Kavacık köyleri; Han ilçesine bağlı Tepeköy Mahallesi; İnönü ilçesine bağlı İsmetpaşa Mahallesi ve Aşağıkuzfındık köyü; Mahmudiye ilçesine bağlı Fahriye, Hamidiye, Mesudiye köyleri; Mihalicçık ilçesine bağlı Yunusemre beldesi; Odunpazarı ilçesine bağlı Gülpınar ve Gümele köyleri; Sarıcakaya ilçesine bağlı Beyköy, Laçın ve Mayısar köyleri; Seyitgazi ilçesine bağlı Büyükyayla ve Kırka köyleri; Sivrihisar ilçesine bağlı Aydınlı, Benlikuyu, Gülçayır, Kaldırımköy, Karaburhan, Koltan köyleri; Tepebaşı ilçesine bağlı

Satılmışoğlu Mahallesi ve Behçetiye, Beyazaltın, Çukurhisar, Danişment, Gökçekısık ve Gündüzler köyleri Eskişehir'in Yörük nüfusa sahip diğer yerleşim yerleridir. Ayrıca Mahmudiye, Seyitgazi ve Sivrihisar ilçe merkezlerinde de Yörük nüfus bulunmaktadır.

Harita 2: Eskişehir ilinde Yörük bulunan yerleşim yerleri

3. Eskişehir İli Ağızları

Eskişehir ili ağızları, Karahan'ın (1996, s. 150) Anadolu ağızları sınıflandırmasında Batı grubu ağızları içerisinde Afyon, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Isparta, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak ve Nallıhan ağızları ile birlikte 1. alt grupta yer almaktadır.

Eskişehir ili yerli ve göçmen pek çok topluluğu bir arada bulundurmaktadır. Dolayısıyla bu çeşitlilik ağızlara da yansımış ve kökenlerine özgü dil kullanımlarını yitirmemiş konuşur sayısı ile doğru orantılı olarak ağız özellikleri günümüze taşınmıştır. Eskişehir ilinde belirlenen asıl etnik yapıyı teşkil eden yerli unsurlar Manavlar, Yörükler ve Türkmenler şeklindeyken dış göç yoluyla gelen Türk kökenli unsurlar Muhacirler (Balkan Türkleri), Kırım Tatar Türkleri, Kazan Tatar Türkleri, Nogay Tatar Türkleri, Karaçay Türkleri, Terekemeler (Karapapaklar), Acemler (İran Azeri Türkleri), Gacallar ve Çitaklardır (Boz ve Günay Aktaş, 2017, s. 15-103).

Eskişehir ili ağızları üzerine ilk önemli çalışmalar Caferoğlu'nun (1950) “*Eskişehir Ağızları Üzerine Bir Deneme*” adlı çalışmasıyla başlamıştır. Caferoğlu bu çalışmasında, 1949 yılı yazında yaptığı ağız çalışmaları sonucunda ulaştığı Eskişehir ağızlarına ait genel özellikleri yayımlamıştır. Bu çalışmayı takiben pek çok çalışma yapılmıştır ancak bu ağız çalışmalarının Eskişehir ili için henüz yeterli düzeyde olmadığı belirtilmektedir (Boz ve Günay Aktaş, 2013, s. 60). Eskişehir ili üzerine ilk lisansüstü ağız çalışması “*Eskişehir ve Yöresi Ağızları*” adıyla Pilancı'ya (1991) aittir. Bu çalışmanın ardından İleri, “*Eskişehir Türkmen Ağızları*” (1993), “*Eskişehir İli Mihaliççik İlçesi ve Yöresi Ağızları*” (2008) ve “*Eskişehir Alpu İlçesi Merkez Ağızları*” (2009) çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Özkan (1997), “*Osmaniye Tatar Ağzı*” adlı çalışmasıyla Eskişehir'in Çifteler ilçesine bağlı Osmaniye/Kuruhöyük köyünde ağız incelemeleri yapmış ve bu yerleşim yerindeki Kazan Tatar Türklerinin ağız özelliklerini belirlemiştir. Bağcı ise “*Sarıcakaya Ağzı*” (1998) adlı çalışmasıyla Eskişehir'in Sarıcakaya ilçe merkezinin ve ilçeye bağlı dört yerleşim yerinin ağız özelliklerini tespit etmiştir. Eskişehir ve yöresindeki Kırım Tatar Türklerinin ağız özelliklerini inceleyen Ertane Baydar (1999), “*Eskişehir ve Yöresi Kırım Tatar Ağzı*” adlı çalışmasında Eskişehir merkezde ve ilçelerine bağlı 13 yerleşim yerinde derlemeler yapmıştır. Yorulmaz (2010) da “*Çifteler Yöresi Ağızlarının İncelenmesi ve Türkçenin Zenginleşmesine Katkıları*” adlı çalışmasında Eskişehir'in Çifteler ilçesine bağlı Muhacir ve Türkmen yerleşim yerlerinin ağız özelliklerini belirlemiştir.

Eskişehir ilinde gerçekleştirilen ağız çalışmaları, Boz'un yürütücüsü olduğu “*Eskişehir İli Dil Atlası*” adlı TÜBİTAK projesi ile yeniden hareketlenmiştir. Bu proje kapsamında “*Eskişehir İli Balkan Muhacir Ağızları*” (İlbaş, 2015), “*Eskişehir İli Yörük Ağızları*” (Sert, 2015), “*Ağız Atlasları Hazırlama Yöntemleri ve Eskişehir İli Türkmen Ağızları*” (Yıkmış, 2015) adlı yüksek lisans tezleri ve “*Eskişehir İli Manav Ağızları*” (Doğru, 2017) adlı doktora tezi hazırlanmış, ilgili projenin sonuçlandırılmasıyla Boz ve Günay Aktaş (2017) tarafından “*Eskişehir İli Dil Atlası*” kitabı yayımlanmıştır.

3.1. Eskişehir İli Yörük Ağızları

Yörük ağızları, Eskişehir ilindeki 424 yerleşim yerinin 49'unda nüfusun tamamı ya da çoğunluğu tarafından konuşulmaktadır. EİYA, şimdiki zaman biçimbirimlerine dayanarak 2 alt ağız bölgesine ayrılmıştır. Buna göre alt ağız bölgeleri $-(I^4)yo(r)-$ ve $-(I^4)yI^4(r)-$ şimdiki zaman biçimbirimlerinin metinlerde bulunuş sıklığına göre belirlenmiştir. Bununla birlikte bütün biçimler düşünüldüğünde alt ağız bölgeleri arasında kesin ayırım yapmak mümkün değildir. $-(I^4)yAru-$ biçimbirimine sadece I. Alt Ağız Bölgesinde rastlanmıştır. Bunların dışındaki biçimbirimlerin kullanımı düzenli değildir. Hatta aynı kullanıcı tarafından birçok

Bununla birlikte, başlığında Yörük adı belirtilmemiş olsa da derlemelerin yapıldığı bölge dolayısıyla Yörük yerleşiminin bulunduğu ve Yörük topluluklarına ait ağız özelliklerinin tespit edildiği, özellikle Batı grubu içerisindeki 1. alt grup ağızları olmak üzere (Karahana, 1996, s. 150), çok sayıda lisansüstü çalışma gerçekleştirilmiştir.

Eskişehir’de derleme yapılan Yörük yerleşim yerlerinden alınan bilgiler ve bu bölgede kaynak kişilerle yapılan görüşmeler (Sert, 2015), Eskişehir’e yerleşmiş konargöçer toplulukların Aydın ili ve bu ile bağlı ilçelerden geldiğini ya da geçmişte kışlak olarak bölgeyi kullandıklarını göstermektedir. Yapıcı (2013, s. 17-24) da doktora tezinde Aydın ve çevresinde yaşayan, içlerinde Yörük unsurlar barındıran aşiret, oymak ve cemaatlerden; bu toplulukların bölgeye ait ağız özelliklerinin şekillenmesine olan katkılarından bahsetmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Aydın ve yöresi ağızları, EİYA ile karşılaştırılmış ve EİYA’nın Yörük ağızları içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre, Aydın ve yöresi ağızlarının genel özellikleri şu şekildedir (Yapıcı, 2013, s. 408-414):

1. İki hecesinde de düz geniş ünlü bulunan kelimelerin ikinci hecesindeki geniş ünlüler, bölge ağızlarında darlaşır. İki den fazla heceli kelimelerde üçüncü ve dördüncü hecedeki ünlü darlaşabilir.
2. Bazı kelimelerde iç sesteki vurgusuz hece ünlülerin darlaştığı görülmektedir.
3. Birincil uzun ünlülerin izi olarak kabul edilebilecek örneklere rastlanmaktadır.
4. Önlülük-artlılık uyumu yazı diline göre ileri durumdadır.
5. Düzlük-yuvarlaklık uyumu yazı diline göre ileri durumdadır.
6. /ç/, /k/, /p/, /s/, /t/ ünsüzlerinin tonlulaşması yazı diline göre ileri durumdadır.
7. Kelime başında tonlulaşma olayının aksine key-, kölge, keri < geri, kerek < gerek kelimelerinin ilk sesindeki tonsuz ünsüzler düzenli olarak korunmuştur.
8. Bölge ağızlarında ikinci teklik ve çokluk şahıs iyelik, iyelik kaynaklı ikinci teklik ve çokluk şahıs, ikinci çokluk şahıs, emir, ilgi eklerinde genizsi /n/ korunmuştur.
9. Kendisini /ğ/ veya /g/ ünsüzüyle başlayan bir ek takip ettiğinde kapalı hecenin son sesi durumundaki /n/ ünsüzü genizsi /n/ ünsüzüne dönüşür.
10. Kapalı hecenin son sesi durumundaki /r/ ünsüzü kurallı olarak düşer.
11. Bölge ağızlarında bazı kelimelerin ön sesinde /h/ ünsüzü türemektedir.
12. Bölge ağızlarında esasen Türkçede bulunmayan /f/, /h/, /v/ ünsüzlerinin ön seste nöbetleşe kullanıldığı görülmektedir.
13. “men”, “min-” gibi kelimelerde ön seste /m/ ünsüzünün korunduğu örnekler bulunmaktadır.
14. Ünsüz benzeşmeleri yaygındır. Benzeşmeler /n/ ve /l/ ünsüzleri arasında kurallı ve düzenli olarak meydana gelir.

15. Ek fiilin görülen geçmiş zaman üçüncü teklik şahıs çekiminde ve hikâye birleşik çekiminin teklik ve çokluk üçüncü şahıslarında, son seste /n/ ünsüzü türemesi bölge ağızlarındaki kurallı ve düzenli olaylardan biridir.
16. Bölge ağızlarında, yönelme ve belirtme hâli eklerinde fiil isteminden kaynaklanan ikili kullanımlar görülmektedir.
17. Bölge ağızlarında kendinden sonra bir ek veya kelime bulunmadığı durumlarda çokluk ekinin son sesindeki /r/ ünsüzü eriyerek düşer.
18. Bölge ağızlarında geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman kiplerinin birinci teklik şahıs çekimlerinin çoğu $\{-I^4\}n$ şahıs ekiyle yapılır.
19. Bölge ağızlarında $\{-I\}$ eki, isim fiil eki gibi kullanılmaktadır.
20. Bölge ağızlarında üçüncü teklik şahıs çekimindeki gelecek zaman eki, ünlü düşmesi sonucu $\{-cAk\}$ şekline dönüşür, birinci ve ikinci şahıs çekiminde /k/ ünsüzü de düşürülerek $\{-cA\}$ şeklinde kullanılır.
21. Bölge ağızlarında gereklilik kipi çoğunlukla $\{-mA$ isim-fiil eki + iyelik eki + lazım} yapısıyla karşılanmaktadır.
22. Bölge ağızlarında birkaç istisna dışında $\{-A\}$ istek eki kullanılmaz.

EİYA, Yapıcı'nın eserinde belirtilen bu özelliklerle karşılaştırıldığında;

- Kapalı hecenin son sesi durumundaki /n/ ünsüzünün /ğ/ veya /g/ ünsüzüyle başlayan bir ek takip ettiğinde /η/ ünsüzüne dönüşmesi,
- $\{-I\}$ ekinin isim fiil eki gibi kullanılması,

açısından farklılık göstermiş, bu özellikleri yansıtmamıştır. Aydın ve yöresi ağızlarında bulunmasına rağmen EİYA'da daha seyrek olarak gözlenen özellikler ise şunlardır:

- Türkçede bulunmayan /f/, /h/, /v/ ünsüzlerinin ön seste nöbetleşe kullanılması,
- “men”, “min-” gibi sözcüklerde ön seste /m/ ünsüzünün korunması,
- Geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman kiplerinin birinci teklik şahıs çekimlerinin çoğunun $\{-I^4\}n$ şahıs ekiyle yapılması,
- $\{-A\}$ istek ekinin kullanılmaması.

Tüm bu özelliklere genel olarak yaklaşıldığında EİYA ile Aydın ve yöresi ağızlarının belirli ses bilgisi ve biçim bilgisi özellikleri açısından önemli bir yakınlık gösterdiği görülmüştür.

“Eskişehir İli Yörük Ağızları” adlı yüksek lisans tezi sonucunda ise bu ağızın karakteristik özellikleri şu şekilde belirlenmiştir (Sert, 2015, s. 513-515):

1. EİYA, $-\{I^4\}yo(r)-$ ve $-\{I^4\}yI^4(r)-$ şimdiki zaman biçimbirimlerinin kullanım sıklıklarına bağlı olarak iki alt ağız bölgesine ayrılmaktadır. Birinci bölgede 30, ikinci bölgede 19 yerleşim yeri bulunmaktadır. I. Alt Ağız Bölgesinde; $-\{I^4\}yo(r)-$, $-\{I^4\}yoru-$, $-\{I^4\}yA-$, $-\{I^4\}yAru-$, $-\{I^4\}yI^4(r)-$ biçimbirimleri kullanılırken II. Alt Ağız Bölgesinde; $-\{I^4\}yI^4(r)-$, $-\{I^4\}yA-$, $-\{I^4\}yo(r)-$, $-\{I^4\}yoru-$ biçimbirimleri kullanılır.

I. Alt Ağız Bölgesi: *bil-ıyo-m (I/02/42)*, *gork-uyo-sun (I/02/96)*, *geç-ıyuru-φ (I/04/64)*, *bil-mi-yu-z (I/14/305)*, *gez-ıyo-ηuz (I/29/10)*, *di-yá-lár (I/30/99)*, vd.

II. Alt Ağız Bölgesi: *bağ-ıyi-m (II/01/115)*, *yi-yú-n (II/03/68)*, *geç-ıyi-φ (II/08/71)*, *yap-ıyor-uñ (II/08/111)*, *gel-ıyo-ηuz (II/12/94)*, *yer_al-ıyo-lar (II/17/77)*, vd.

2. EİYA'da ölçünlü ünlülerin yanında /ä/, /á/, /à/, /â/, /i/, /ó/, /ò/, /õ/, /ú/ ölçün dışı ünlüleri de görülür. Bunlardan /á/ (512), /i/ (271), /ú/ (80) ve /à/ (48) sık görülürken /ó/ (27), /ò/ (26), /â/ (3), /õ/ (1) ve /ä/ (1) daha seyrek görülür. Bu ünlüler dışında, EİYA'da kısmen ölçünlü sayılabilecek ancak yaygınlığı lehçe ve ağızlara göre değişkenlik gösteren /è/ ünlüsü (525) görülür.

3. EİYA'da ölçünlü ünsüzlerin yanında /Ç/, /F/, /ğ/, /h/, /K/, /k/, /k', /l', /P/, /S/, /T/, /v/, /' / ölçün dışı ünsüzleri de görülür. Bunlardan /h/ (147), /K/ (71), /l' (218), /P/ (66) ve /S/ (80) sık görülürken; /Ç/ (56), /F/ (13), /ğ/ (4), /k' (57), /k/ (48), /T/ (61), /v/ (5) ve /' (1) daha seyrek görülür. Bu ünsüzler dışında, EİYA'da kısmen ölçünlü sayılabilecek ancak yaygınlığı lehçe ve ağızlara göre değişkenlik gösteren /η/ ünsüzü (2270) görülür.

4. Ölçünlü Türkiye Türkçesinde (ÖTT) bulunmayan birincil uzun ünlü örnekleri EİYA'da görülür: *bēn (I/03/59)*, *ādım (I/13/227)*, *ōldü (I/21/101)*, *yīyoz (I/23/122)*, *bīlirdi (II/02/03)*, *dōldu (II/19/166)*, vd. Bununla birlikte erime [*ğızādırdık (I/01/61)*, vd.], büzülme [*yōrt (II/16/138)*, vd.], derilme [*hepcī (II/19/122)*, vd.] ile yalnız alıntı sözcüklerde ünlü kaynaşması [*cemāt (I/28/228)*, vd.] gibi ses olaylarına bağlı olarak ortaya çıkan ikincil uzun ünlüler yaygın şekilde bulunmaktadır.

5. EİYA'da /η/ sesi kök, taban ve eklerde büyük ölçüde korunmuştur: *gōñülsüz (I/05/51)*, *yalıñız (I/19/103)*, *böyükleriniñ (II/03/160)*, vd. Ayrıca örneksime yoluyla iyelik kökenli 2. teklik kişi ve 2. çokluk kişi biçimbirimindeki /η/ sesinin adıl kökenli 2. teklik ve 2. çokluk kişi biçimbirimine aktarıldığı örnekler görülür: *alırsıñ (I/19/90)*, *verisiñis (I/29/319)*, *eylesiñ (II/01/82)*, vd.

6. EİYA'da damak uyumu ilerleyici [*ileş << ilaç (I/17/54)*, *yana << yani (II/04/110)*] ve gerileyici benzeşme [*nēdir << nadir (I/09/47)*, *zıval << zeval (II/06/86)*, vd.] yoluyla ileri durumdadır. $-\{y\}AcAk-$ gelecek zaman [*ğalkçcek (I/28/240)*, vd.] ve $-\{I^4\}yA-$ / $-\{Ay(I^4)\}-$

şimdiki zaman biçimbirimleri [*çıkarıyeler* (II/02/67), vd.] ile -{A}- istek biçimbirimlerinin kimi örnekleri [*yapeyin* (I/11/64), vd.] uyum dışı kalmaktadır. Ayrıca, “i-” ana yardımcı eyleminin uyum dışı kaldığı az sayıda örnek EİYA’da görülmektedir: *yokkene* (II/04/24), *vāridi* (II/05/15).

7. EİYA’da dudak uyumu ilerleyici benzeşme yoluyla kök ve tabanlarda ileri durumdadır: *yavrılā < yavrular* (I/02/93), *çavışıdı < çavuş+i-di* (I/18/103), *kompastı << komposto* (I/24/59), *avlumıza < avlumuzu* (II/17/106), vd. Gerileyici benzeşme yoluyla dudak uyumuna giren örnek sayısı kısıtlıdır: *münübüs << minibüs* (I/14/184), vd.

8. EİYA’da kök ve tabanlar ile kimi biçimbirimlerde ön, iç ve son seste daralma ileri durumdadır. Daraltıcı ünsüzler (/c/, /ç/, /n/, /s/, /ş/, /y/) komşuluğunda daralma [*dini << dinle-* (I/01/60), *domatis* (II/03/38), vd.] başta olmak üzere vurgusuz orta hece ünlüsünün daralması [*bağlıva* (I/01/61), *erkikle* (I/09/91), vd.] ve kişiye bağlı daralma [*parı < para* (I/02/105), *teneki* (II/03/47), vd.] EİYA’da karşılaşılan daralmanın başlıca nedenleridir.

9. Durum işlevi bildiren yönelme [*araba+yı* (I/20/114), *ora+yı* (II/06/185), vd.] ve bulunma [*depe+di* (I/02/64), *ıramazan+dı* (I/03/135), vd.] biçimbirimlerinde daralma ileri durumdadır.

10. EİYA’da ünsüz uyumsuzluğu hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde ileri durumdadır: *işde* (I/14/123), *hakgeten* (I/16/98), *çiğciye* (II/19/151) vd. Uyumsuzluk hem kök ve tabanlarda hem de ekleşme sırasında görülmektedir. *-st/->-sd/-* [*asdım* (I/07/233), *isdēyoğuz* (I/25/119), vd.] ve *-tt/- >-td/-* [*emzitedirdilē* (I/04/20), *götdürlēdi* (I/28/78), vd.] uyumsuzlukları sıklıkla görülür.

11. EİYA’da ötümlüleşme/yarı ötümlüleşme kadar sık olmamakla birlikte ötümsüzleşme/yarı ötümsüzleşme örneklerine rastlanmaktadır: *kıprıt* (I/19/109), *Çeket* (II/15/86), *ğāFanosdan << kavanozdan* (II/19/194), vd. Ön seste ve iç seste /b/>/p, P/ değişimi [*pağması* (I/30/41), *Pordan << buradan* (II/05/81), vd.] ile özellikle son seste /z/>/s, S/ değişimi [*doğus* (I/26/106), *işimiS* (II/01/88), vd.] en yaygın olanlarıdır.

12. EİYA’da /f/, /ğ/, /h/, /k/, /l/, /n/, /η/, /r/, /v/, /y/ seslerinin kaybolması sonucu erime [*ōretmen* (I/02/31), *piriş << pirinç* (II/19/14), vd.] başta olmak üzere büzülme [*būn << bugün* (I/26/125), *sāna << sahana* (II/19/206), vd.], derilme [*buzā << buzağı* (I/17/09), *orta_a < ortaya* (II/16/34), vd.] ve yutulma [*gōñünden* (I/23/25), *mēşur* (II/04/58), vd.] olayları sıklıkla görülmektedir.

13. EİYA’da ilerleyici *-nl/->-nn/-* [*yannış* (I/09/105)], *-n+l/->-nn/* [*deligannı* (I/12/85), *versinner* (I/27/112), *ormannık* (II/15/117), vd.] benzeşmeleri ile gerileyici *-z+s/->*

-/ss/- benzeşmesi [*bilmessiğis* (I/13/311), *annāmassın* (I/29/379), *olmassa* (II/19/33), *vd.*] ileri durumdadır.

14. EİYA'da eklenme yoluyla -/ç/+>-/ş/+ süreklileşmesi yaygındır: *gēşlik* (I/13/95), *kireşlemeler* (I/18/170), *işcek* (II/19/126), *vd.*

15. EİYA'da gelecek zaman biçimbirimi -{(y)AcA(K)}-'la [*ğıl-âce-n* (I/21/111), *yıkan-acak-φ* (II/03/53), *yi-cē-ñiz* (II/19/203), *vd.*] birlikte -{(y)I⁴cI⁴(K)}- biçimbirimi [*nāp-ici-ñ* (I/13/173), *ürü-yıcık* (I/15/54), *al-ıçı-z* (II/11/32), *vd.*] yaygın şekilde kullanılır.

16. EİYA'da gereklilik biçimbirimi -{mAlI}-'ya sadece bir köyde rastlanmıştır: *sōle-meli-φ* (II/19/186, II/19/187, II/19/213). Bunun yerine EİYA'da gereklilik ifade eden "mecbur, lazım" gibi sözcükler bulunmaktadır: *mecbur baķardım* (I/19/104), *mecbursun göreviñ* (II/01/140); *bilmeñiz lāzım* (I/09/127), *girmesi lāzım* (II/13/106), *vd.*

17. EİYA'da adıl kaynaklı 1. tekil kişi çekiminde -{(I⁴)n} biçimbirimi [*yet-me-ce-n* (I/10/120), *gel-iyi-n* (I/18/136), *ğıl-âce-n* (I/21/111), *annad-ıye-n* (I/30/38), *bil-ey-in* (II/04/99), *ver-ıyo-n* (II/06/105), *vd.*], -{(I⁴)m} biçimbirimine [*yoķ_etdim* (I/01/40), *geçir-ıyor-um* (I/04/65), *biyen-mi-yo-m* (II/19/213), *vd.*] oranla daha yaygın şekilde kullanılmaktadır.

18. EİYA'da "i-" yardımcı eyleminin görülen geçmiş zaman 3. kişi çekiminde -{DI⁴(n)} biçimbirimi kullanılmaktadır: *gel-ir-di-n* (I/02/55), *yap-al-lā-dı-n* (I/05/168), *al-ıvē-ce-di-n* (I/30/60), *vd.* EİYA metinlerinde -{DI⁴(n)} biçimbiriminin asıl eyleme geldiği örnek bulunmamaktadır.

19. EİYA'da "i-" yardımcı eyleminin öğrenilen geçmiş zaman 3. teklik ve çokluk kişi çekiminde -{mI⁴şTI⁴} biçimbirimi kullanılmaktadır: *findık+mış-dı* (I/09/65), *bōlē+mış-dı* (I/28/36), *ğardaşlar+ı-mış-dı* (II/12/57), *vd.*

20. EİYA'da *şorda* (I/03/37), *yoķaru* (I/03/117) *gözelidin* (I/05/52), *yörüyemedik* (I/18/02), *böyükleriniñ* (II/03/160), *dübekde* (II/04/44), *eyi* (II/09/15) gibi sözcüklerin eskicil biçimlerinin bugünkü biçimleriyle birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Sonuç

Yörük ağızları, Eskişehir ili ağızları içerisinde çok sayıda konuşuru bulunan ağızlardan biridir. Yapılan incelemeler sonucunda, sahip olunan tarihi kökenler nedeniyle Eskişehir ili Yörük ağızlarının Aydın ve yöresi ağızlarıyla -bazı farklı özellikler içermekle birlikte- ciddi benzerliklere sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışma ile EİYA'nın karakteristik ses bilgisi ve biçim bilgisi özelliklerine yer verilmiştir.

Çalışmada EİYA, -{(I⁴)yo(r)}- ve -{(I⁴)yI⁴(r)}- şimdiki zaman biçimbirimlerinin

kullanım sıklıklarına bağlı olarak iki alt ağız bölgesine ayrılmıştır. I. alt ağız bölgesinde $\{I^4\}yo(r)$ -, $\{I^4\}yoru$ -, $\{I^4\}yA$ -, $\{I^4\}yAru$ -, $\{I^4\}yI^4(r)$ - biçimbirimleri kullanılırken II. alt ağız bölgesinde $\{I^4\}yI^4(r)$ -, $\{I^4\}yA$ -, $\{I^4\}yo(r)$ -, $\{I^4\}yoru$ - biçimbirimleri kullanılmaktadır.

İnceleme sonucunda EİYA'nın karakteristik ses bilgisi özellikleri şu şekilde belirlenmiştir: EİYA, ÖTT'de bulunmayan birincil uzun ünlü örneklerine sahipken erime, büzülme, derilme, yutulma ve ünlü kaynaşması gibi ses olaylarına bağlı olarak ortaya çıkan ikincil uzun ünlüler de bu ağızda yaygın şekilde görülmektedir. EİYA metinlerinde /η/ sesinin kök, taban ve eklerde büyük ölçüde korunduğu belirlenmiş, bununla birlikte /η/ sesinin örnekseme yoluyla iyelik kökenli 2. teklik ve 2. çokluk kişi biçimbiriminden adıl kökenli 2. teklik ve 2. çokluk kişi biçimbirimine aktarıldığı örnekler görülmüştür. EİYA'da damak uyumu ilerleyici ve gerileyici benzeşme yoluyla ileri durumdadır. Ancak $\{(y)AcAk\}$ - gelecek zaman ve $\{I^4\}yA$ - / $\{Ay(I^4)\}$ - şimdiki zaman biçimbirimleri ile $\{A\}$ - istek biçimbirimlerinin ve “i-” ana yardımcı eyleminin kimi örnekleri damak uyumu dışında kalmaktadır. Dudak uyumu ise ilerleyici benzeşme yoluyla kök ve tabanlarda ileri durumdadır ancak gerileyici benzeşme örnekleri sınırlıdır. EİYA'da daralma, başta kök ve tabanlarda olmak üzere yönelme ile bulunma biçimbirimlerinde ileri durumdadır. Bunda daraltıcı ünsüzlerle (/c/, /ç/, /n/, /s/, /ş/, /y/) komşuluğun, vurgusuz orta hece ünlüsünün ve kişiye bağlı nedenlerin etkili olduğu tespit edilmiştir. EİYA'da sık görülen ses bilgisi özelliklerinden bir diğeri ünsüz uyumsuzluğu olmuştur. Ünsüz uyumsuzluğu hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde ileri durumdadır. Ayrıca, ötümlüleşme/yarı ötümlüleşme ile EİYA'da sık karşılaşılmaktadır ancak bunun kadar sık olmamakla birlikte ötümsüzleşme/yarı ötümsüzleşme de EİYA metinlerinde görülmektedir. EİYA'da ilerleyici $\{-nl/->-/nn/-$, $\{-n+l/->-/nn/$ benzeşmeleri, gerileyici $\{-z+s/->-/ss/-$ benzeşmesi ve eklenme yoluyla $\{-ç/+>-/ş/+$ süreklileşmesi ileri durumda olan bir diğer ses bilgisi özelliğidir.

Biçim bilgisi özellikleri açısından EİYA'da, $\{(y)AcA(K)\}$ - ve $\{(y)I^4cI^4(K)\}$ - yaygın şekilde kullanılan gelecek zaman biçimbirimleridir, gereklilik biçimbirimi $\{mAlI\}$ -'ya ise yalnız bir yerleşim yerinde ve buradaki üç örnekte rastlanmıştır. EİYA'da gereklilik anlamı “mecbur, lazım” sözcükleriyle sağlanmaktadır. EİYA'nın karakteristik bir diğer biçim bilgisi özelliği, adıl kaynaklı 1. tekil kişi çekiminde $\{I^4\}n$ biçimbiriminin, $\{I^4\}m$ biçimbirimine göre yaygın kullanımı olmuştur. Bunun yanında, EİYA metinlerinde asıl eyleme geldiği örnek bulunmayan $\{DI^4(n)\}$ biçimbiriminin “i-” yardımcı eyleminin görülen geçmiş zaman 3. kişi çekiminde kullanılması dikkat çeken bir noktadır. Ayrıca “i-” yardımcı eyleminin öğrenilen geçmiş zaman 3. teklik ve çokluk kişi çekiminde $\{mI^4şTI^4\}$ biçimbiriminin kullanıldığı görülmektedir.

EİYA'nın söz varlığını ortaya koyabilmek amacıyla yapılan dizin çalışması sonucunda ise (Sert, 2015, s. 530-847); şorda (I/03/37), yoğaru (I/03/117) gözelidin (I/05/52), yürüyemedik (I/18/02), büyüklerinin (II/03/160), dübekde (II/04/44), eyi (II/09/15) gibi eskicil sözcüklerin bugünkü biçimleriyle bir arada kullanıldığı belirlenmiştir.

Yapılan tüm bu incelemeler neticesinde; Yörükler, Yörüklerin Eskişehir'e iskânı ve Eskişehir'de yerleşik Yörüklerin diğer Yörük ağızlarıyla benzerlik ve farklılıkları belirlenmiş, Eskişehir ili Yörüklerine ait karakteristik ağız özellikleri ortaya konmuştur.

Kaynaklar

- Akçataş, A. (1996). *Çay Yörük ağızı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Artun, E. (1996). Çukurova Yörüklerinin gelenek ve göreneklere. *I. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bağcı, H. (1998). *Sarıcakaya ağızı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakır, A. (2008). Tevârih-i Âli Selçuk Oguz-nâme'si. *Turkish Studies*, 3(7), 163-199.
- Bayar, M. (2004). *Karakeçili Yörük aşireti'nin Eskişehir'e iskânı*. İstanbul: Lider Ajans Matbaacılık.
- Boz, E. ve Günay Aktaş, S. (2013). Eskişehir ili dil atlası çalışmaları (Yerli ve Göçmen Ağızları). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 59-72.
- Boz, E. ve Günay Aktaş, S. (2017). *Eskişehir ili dil atlası*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bozalan, H. (2008). *Bergama merkez ilçe ve köylerinde yaşayan Yörüklerin ağız incelemesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Caferoğlu, A. (1950). Eskişehir ağızları üzerine bir deneme. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, IV(1-2), 15-33.
- Çeker, M. (2015). *Çumra havalisi Yörükleri ağızı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetintürk, S. (1943). Osmanlı İmparatorluğunda Yörük sınıfı ve hukuki statüleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2(1), 107-116.
- Doğru, F. (2017). *Eskişehir ili Manav ağızları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durmaz, R. (2018). *Antalya ili örneğinde Karakoyunlu Yörük ağızı: ses bilgisi, şekil bilgisi, söz varlığı ve Karakoyunlu Yörük etnografyası*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdal, İ. (2008). Cumhuriyet Döneminde Yörüklerin iskânı konusu. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yörükler ve Türkmenler*, Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Erden, A. (1996). Antalya bölgesi Yörükleri göç yolları. *I. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Eröz, M. (1965) Türk köy sosyolojisi meseleleri Yörük – Türkmen Köyleri. *Sosyoloji Konferansları*, 6, 119-154.
- Eröz, M. (1991). *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Ertane Baydar, A. S. (1999). *Eskişehir ve yöresi Kırım Tatar ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökbilgin, T. M. (1957). *Rumeli’de Yörükler, Tatarlar ve evlad-ı fatihan*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Gökçen, İ. (1946). *16. ve 17. Asır sicillerine göre Saruhan’da Yörük ve Türkmenler*. İstanbul: Marifet Basımevi.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü (I-II)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülten, S. (2008). *XVI. yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güncel Türkçe sözlük (çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts, 24.07.2018.
- Gündüz, T. (1997). *Anadolu’da Türkmen aşiretleri: Bozulmuş Türkmenleri*. Ankara: Bilge Yayınları.
- Güneş, İ. T. (2009). *Savaştepe yöresi Yörük ağızlarının incelenmesi ve Türkçe'nin gelişip zenginleşmesine katkıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güngör, K. (1941). *Cenubi Anadolu Yürüklerinin etno-antropolojik tetkiki*. Ankara: İdeal Basımevi.
- Harmandar, Ş. Ş. (2000). *Ayvacık ve Ezine’de Yörük folkloru ve saha çalışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlbaş, S. (2015). *Eskişehir ili Balkan Muhacir ağızları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İleri, C. (1993). *Eskişehir Türkmen ağızları: fonetik morfolojik inceleme-metinler-sözlük (2 cilt)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İleri, C. (2008). *Eskişehir ili Mihaliççik ilçesi ve yöresi ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İleri, C. (2009). *Eskişehir Alpu ilçesi merkez ağızları (Metinler-İnceleme-Dilbilgisi-Ayrışım Dizin)*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kubbealtı Lugatı (çevrimiçi), <http://lugatim.com/>, 24.07.2018.
- Orhonlu, C. (1976). Osmanlı İmparatorluğunda aşiretlerin iskânı. *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, XV(1-2), 269-289.

- Özden, H. İ. (2014). *Arpaçbahşiş kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri ağızı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkan, F. (1997). *Osmaniye Tatar ağızı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, E. (2001). *Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri ağızı*. Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pilancı, H. (1991). *Eskişehir ve yöresi ağızları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Say, Y. (2009). Karakeçili aşireti ve Eskişehir'e iskanı ile Kuyucak Karyesi'ndeki Özbekli cema'ati. *Turkish Studies*, 4(3), 1903-1954.
- Sert, G. (2015). *Eskişehir ili Yörük ağızları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soysal, I. (2010). *Antalya'daki Yörüklerin yerel siyasetteki yeri ve önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sözer, B. (2017). *Kadınhanı ve çevresi Türkmen-Yörük ağızı (İnceleme-metin-sözlük)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sümer, F. (1952). XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta yaşayan Türk aşiretlerine umumî bir bakış. *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, 11(1-4), 511-522.
- Sümer, F. (1972). *Oğuzlar (Türkmenler): tarihleri, boy teşkilatı, destanları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tunçdilek, N. (1954). Eskişehir bölgesinde yerleşme tarihine toplu bir bakış. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XXV(1-4), 189-208.
- Türkay, C. (2001). *Başbakanlık arşivlerine göre Osmanlı İmparatorluğu'nda oymak, aşiret ve cemaatler*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Yapıcı, A. İ. (2013). *Aydın ve yöresi ağızları (İnceleme – Metin – Sözlük)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıkımsı, S. (2015). *Ağız atlasları hazırlama yöntemleri ve Eskişehir ili Türkmen ağızları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Z. (2013). *Yörüklerde boğaz çalmanın anlamı ve tekniklerinin analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yorulmaz, M. (2010). *Çifteler yöresi ağızlarının incelenmesi ve Türkçenin zenginleşmesine katkıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Extended Abstract

Language is a living entity that is constantly evolving and renewing. Although it is not possible to stop this development and renewal for a researcher who will study on language, it is of utmost importance to reach and study to the dialects which the change takes somewhat slower. In this respect, it is an important responsibility to determine the dialects using scientific methods in order to protect the cultural and linguistic riches of a community.

Eskişehir is a settlement where many local and immigrant communities live together. For this reason, Eskişehir is a home to many dialect characteristics. Among these are the local dialects of Manav, Türkmen and Yörük and immigrant dialects of Balkan Muhajir, Karachay-Malkar, Kazan Tatar, Crimean Tatar and Nogai Tatar.

In advance of this study, an academic study (master or doctoral dissertation) was not carried out on the dialects of the Yörüks residing in Eskişehir. Whereas, Eskişehir is a settlement where Yörüks, especially the Yörüks belongs to Karakeçili tribe, are frequent. For this reason, it is very important to determine the dialect characteristics of Eskişehir's Yörüks.

Historically, Yörüks does not represent an ethnic group separate from the Oghuz tribe. As a result of the Oghuz migrations that started in the middle of the IX century, Oghuzs, who settled in different parts of Anatolia, started to be named as Yörük and Türkmen, taking various reasons into account. The researchers used the names of Yörük and Türkmen, sometimes instead of one another but sometimes in common for both community. Even the use of Yörük Türkmens is found. There are many different opinions about the naming of Yörük and Türkmen but the most general approach is that the communities living in the regions to the east and south of Kızılırmak are called Türkmen, and the communities living in the west of Kızılırmak are called Yörük. However, it is seen that the use of Yörük and Yürük has been included in the literature. This is basically based on the etymological conclusions of the researchers.

Yörüks, nomadic communities, have been subjected to resettlement policies for various reasons throughout history. Some of these resettlements were also made in Eskişehir. When the Yörük resettlements of Eskişehir specific to Karakeçili tribe were researched in historical perspective, it is seen that there were 5092 people belonging to the Karakeçili tribe living in 871 houses during the XIX century. According to some sources, Eskişehir is the largest city of Karakeçili tribe.

In this study, settlement areas with Yörük population were determined within the scope of TÜBİTAK project "*Eskişehir Linguistic Atlas*" numbered 112K405 and texts belonging to 49 settlements of 11 districts of Eskişehir where the Yörük population is the majority are compiled. The compilation materials in which the researches were made are the texts included in the "*Yörük Dialects of Eskişehir*" master dissertation prepared within the scope of this project.

Yörük dialects of Eskişehir are divided into 2 sub-dialect regions based on present time morpheme in the direction of their determined characteristics. According to this, the sub-dialect regions are determined according to the frequency of occurrence of $-(I^4)yo(r)-$ and $-(I^4)yI^4(r)-$ present time morphemes in texts, with no definite distinction.

As a result of the researches on the texts compiled, in order to determine the position of Yörük dialects of Eskişehir in the Yörük dialects, a comparison was made with Aydın region dialects. The main reason for this is the common historical roots of Yörüks living in Eskişehir and Yörüks living in Aydın. As a result of the research, it has been determined that the Yörük dialects of Eskişehir have serious similarities with the dialects of Aydın region, with some differences.

Another inference, on the compiled texts has been the determination of the characteristics of Yörük dialects of Eskişehir. According to this, the phonetics characteristics of Yörük dialects of Eskişehir can be summarized as follows: Besides the standart vowels, the non-standard vowels (/ä/, /á/, /â/, /ã/, /í/, /ó/, /ò/, /õ/, /ú/) and besides the standart consonants, the non-standard consonants (/ç/, /f/, /ğ/, /h/, /K/, /k/, /k', /l/, /p/, /s/, /t/, /v/, /ʔ/) are seen. The examples of primary long vowels are not found in Standart Turkey Turkish (STT) but they are found in Yörük dialects of Eskişehir. /ŋ/ voice is protected to a large extent in root, base and affixes. Palatal, labial harmony and breaking, consonant disharmony, progressive assimilation is advanced compared to STT under certain conditions. It is seen that there is a voicing and a

half-voicing with the devoicing and the half-devoicing. Also consonant deletion, etc. phonological cases are frequently encountered.

The morphemics characteristics of Yörük dialects of Eskişehir can be summarized as follows: Future time morphemes $-(y)AcA(K)-$ ve $-(y)I^4cI^4(K)-$ are commonly used. Necessitative morpheme $-{mAll}-$ is used only in a settlement, and this morpheme is replaced by the words "mecbur, lazım" in other settlements. $-(I^4)n$ morpheme is more commonly used than the $-(I^4)m$ in the first person singular conjugation. $-{DI^4(n)}$ morpheme is only used for the perfect tense third person conjugation of the "i" auxiliary verb and $-{mI^4şTI^4}$ morpheme is used for the past perfect tense third person singular and plural conjugation of the "i" auxiliary verb. However, vocabulary of Yörük dialects of Eskişehir has been revealed and it has been seen that some old words continue to be used together with their present form.

As a result of all the researches made, Yörük existence revealed in Eskişehir province and dialect characteristics of Eskişehir Yörüks were determined.